

بررسی تطبیقی و تحلیل

نظریه‌های ژئوپلیتیکی

در سه دوره کلاسیک، جنگ سرد و پسا جنگ سرد

www.ketab.ir

دکتر حسن رحیمی

سرشناسه: رحیمی، حسن، ۱۳۵۱/۶/۲

عنوان و نام پدیدآور: بررسی تطبیقی و تحلیل نظریه‌های ژئوپلیتیکی در سه دوره کلاسیک،

جنگ سرد و پساجنگ سرد / تالیف: حسن رحیمی

مشخصات نشر: تهران، انجمن ژئوپلیتیک ایران، تابستان ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: ۶۱۰ صفحه: نقشه، جدول، نمودار

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۰۲-۹-۳

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: ژئوپلیتیک - نظریه‌های ژئوپلیتیکی - ادوار ژئوپلیتیکی

موضوع: Geopolitics - Geopolitical Theories - Geopolitical Periods

رده‌بندی کنگره: JC۳۱۹

رده‌بندی دیویی: ۳۲۰/۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۵۷۹۹۲

انجمن ژئوپلیتیک ایران

Iranian Association of

Geopolitics

عنوان کتاب: بررسی تطبیقی و تحلیل نظریه‌های ژئوپلیتیکی در سه دوره

کلاسیک، جنگ سرد و پساجنگ سرد

تالیف: حسن رحیمی

ناشر: انجمن ژئوپلیتیک ایران

چاپ و صحافی: انجمن ژئوپلیتیک ایران

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۰

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۰۲-۹-۳

نشانی: تهران، خیابان سمیه، جنب برج سپهر، ساختمان خاقانی، ورودی غربی، پلاک ۸۳

طبقه ۵، واحد ۴۶

وبسایت: <http://lag.ir> تلفن: ۸۸۳۴۲۴۸۸ - ۸۸۳۲۳۵۲۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵	مقدمه

فصل اول: طرح و روش تحقیق

۱۷	۱-۱- بیان مسأله تحقیق
۲۷	۲-۱- اهداف و ضرورت‌های انجام پژوهش
۲۷	۳-۱- سؤالات پژوهش
۲۷	۱-۳-۱- سؤال اصلی پژوهش
۲۷	۲-۳-۱- سؤالات فرعی پژوهش
۲۸	۴-۱- فرضیه‌های پژوهش
۲۹	۵-۱- جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش
۲۹	۶-۱- پیشینه انجام پژوهش
۳۱	۷-۱- روش انجام پژوهش
۳۱	۸-۱- تعریف شاخصه‌های مدنظر در پژوهش

فصل دوم: ادبیات نظری تحقیق

۳۶	۱-۲- تعریف مفاهیم تخصصی
۳۶	۱-۱-۲- نظریه
۳۸	۲-۱-۲- رئوپلیتیک
۴۲	۳-۱-۲- نظریه رئوپلیتیکی
۴۴	۴-۱-۲- ادوار رئوپلیتیکی
۴۵	۱-۴-۱-۲- دوره کلاسیک (۱۹۴۵ - ۱۸۷۵)
۴۶	۲-۴-۱-۲- دوره جنگ سرد (۱۹۸۹ - ۱۹۴۵)
۴۷	۳-۴-۱-۲- دوره پساجنگ سرد (۱۹۸۹ به بعد)
۴۹	۲-۲- نظریه‌های رئوپلیتیکی دوره کلاسیک

- ۲-۲-۱- نظریه "قدرت دریایی" آلفرد تایر ماهان (۱۸۹۰) ۴۹
- ۲-۲-۲- نظریه "کشور به مثابه یک موجود زنده" فریدریش راتزل (۱۸۹۶) ۷۹
- ۲-۲-۳- نظریه "محور جغرافیایی تاریخ" سر هالفورد جان مکیندر (۱۹۰۴) .. ۱۰۶
- ۲-۲-۴- نظریه "ریملند" نیکلاس جان اسپایکمن (۱۹۴۳) ۱۲۹
- ۲-۳-۳- نظریه‌های ژئوپلیتیکی دوره جنگ سرد ۱۴۴
- ۲-۳-۱- نظریه "محدودسازی" جرج اف. کنان (۱۹۴۷) ۱۴۴
- ۲-۳-۲- نظریه "قدرت هوایی" الکساندر پی. دو سورسکی (۱۹۵۰) ۱۶۳
- ۲-۳-۳- نظریه "ساختار ژئوپلیتیکی جهان" سائول برنارد کوهن (۱۹۶۳ و ۱۹۷۳) ۱۷۹
- ۲-۳-۴- نظریه "حاکمیت محدود" یا "دکترین برژنف"، لئونید ایلچ برژنف (۱۹۶۸) ۲۱۴
- ۲-۴-۴- نظریه‌های ژئوپلیتیکی دوره پساجنگ سرد ۲۲۱
- ۲-۴-۱- نظریه "پایان تاریخ" فرانسیس فوکویاما (۱۹۸۹) ۲۲۱
- ۲-۴-۲- نظریه "نظم نوین جهانی" جرج بوش (۱۹۹۰) ۲۲۹
- ۲-۴-۳- نظریه "برخورد تمدن‌ها"، ساموئل پی. هانتینگتن (۱۹۹۳) ۲۴۳
- ۲-۴-۴- نظریه "منظومه‌های شش گانه قدرت"، زبیکو برزینسکی (۱۹۹۳) ۲۶۴
- ۲-۴-۵- نظریه "بیضی استراتژیک انرژی" جفری کمپ (۱۹۹۷) ۲۷۶
- ۲-۴-۶- نظریه "مفهوم جدیدی از هارتلند" محمدرضا حافظنیا (۲۰۰۷) ۲۸۸
- ۲-۴-۷- نظریه "ساختار ژئوپلیتیکی در حال ظهور جهان" محمدرضا حافظنیا (۲۰۱۰) ۲۹۴

فصل سوم: یافته‌های تحقیق

- ۳-۱- شاخصه‌های نظریه‌های ژئوپلیتیکی دوره کلاسیک و مستندات مربوط به هر شاخص ۳۰۱
- ۳-۲- شاخصه‌های نظریه‌های ژئوپلیتیکی دوره جنگ سرد و مستندات مربوط به هر شاخص ۳۳۰
- ۳-۳- شاخصه‌های نظریه‌های ژئوپلیتیکی دوره پساجنگ سرد و مستندات مربوط به هر شاخص ۳۶۰

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل و استنتاج

- ۴۰۷ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه های ژئوپلیتیکی دوره کلاسیک ۴۰۷
- ۴۰۷ ۱-۱-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "قدرت دریایی" ۴۰۷
- ۴۲۳ ۲-۱-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "کشور به مثابه یک موجود زنده" .. ۴۲۳
- ۴۳۷ ۳-۱-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "محور جغرافیایی تاریخ" ۴۳۷
- ۴۵۲ ۴-۱-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "ریملند" ۴۵۲
- ۴۶۲ ۲-۲-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه های ژئوپلیتیکی دوره جنگ سرد ۴۶۲
- ۴۶۲ ۱-۲-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "محدودسازی" ۴۶۲
- ۴۷۳ ۲-۲-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "قدرت هوایی" ۴۷۳
- ۴۸۵ ۳-۲-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "ساختار ژئوپلیتیکی جهان" ۴۸۵
- ۴۹۷ ۴-۲-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "حاکمیت محدود" ۴۹۷
- ۵۰۷ ۳-۴-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه های ژئوپلیتیکی دوره پساجنگ سرد ۵۰۷
- ۵۰۷ ۱-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "پایان تاریخ؟" ۵۰۷
- ۵۱۵ ۲-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "نظم نوین جهانی" ۵۱۵
- ۵۲۵ ۳-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "برخورد تمدن ها؟" ۵۲۵
- ۵۳۹ ۴-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "منظومه های شش گانه قدرت" ۵۳۹
- ۵۵۰ ۵-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "بیضی استراتژیک انرژی" ۵۵۰
- ۵۶۵ ۶-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "مفهوم جدیدی از هارتلند" ۵۶۵
- ۵۷۱ ۷-۳-۴ تجزیه و تحلیل شاخصه های نظریه "ساختار ژئوپلیتیکی در حال ظهور جهان" ۵۷۱
- ۵۷۸ ۴-۴-۴ ارزیابی فرضیه ها ۵۷۸
- ۵۷۸ ۱-۴-۴ ارزیابی فرضیه اول ۵۷۸
- ۵۸۲ ۲-۴-۴ ارزیابی فرضیه دوم ۵۸۲
- ۵۸۶ ۳-۴-۴ ارزیابی فرضیه سوم ۵۸۶
- ۵۹۱ ۴-۴-۴ ارزیابی فرضیه چهارم ۵۹۱
- ۵۹۳ ۵-۴-۴ ارزیابی فرضیه پنجم ۵۹۳
- ۵۹۵ ۵-۴-۴ استنتاج ۵۹۵
- ۵۹۹ فهرست منابع و مآخذ ۵۹۹

مقدمه

ژئوپلیتیک ابتدا در اواخر قرن نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم براساس نظریه‌هایی که عمدتاً به نقش مستقیم فضای جغرافیایی در قدرت و استراتژی‌های جهانی اشاره داشتند توسعه یافت. اما پس از جنگ جهانی دوم، این بخش از جغرافیای سیاسی به دلیل تأثیر بد ژئوپلیتیک آلمانی بر آن، برای چند دهه در محافل دانشگاهی در محاق فرو رفت. در دهه ۱۹۷۰، کیسینجر، کوهن و گری، ژئوپلیتیک را مجدداً احیاء نموده و نشان دادند که جنگ سرد تا چه اندازه یک کشمکش ژئوپلیتیکی بوده است. با پایان جنگ سرد، دوره جدیدی در ژئوپلیتیک آغاز شد و طی آن نظریه‌های ژئوپلیتیکی متعددی که هر یک بر بعدی از موضوع تأکید و تمرکز نموده و سعی در تبیین تحولات و روند وقایع در جهان برپایه آن داشتند ارائه گردید.

بدین ترتیب نظریه‌های ژئوپلیتیکی بخش مهمی از تاریخچه و ادبیات مربوط به ژئوپلیتیک را به خود اختصاص می‌دهند به گونه‌ای که، مطالعه و شناخت دقیق ژئوپلیتیک بدون مطالعه و شناخت دقیق این نظریه‌ها امکانپذیر نمی‌باشد. از این‌روی مطالعه، بررسی، تجزیه و تحلیل و نقد نظریه‌های ژئوپلیتیکی، به جزئی جدایی‌ناپذیر از مطالعه علم ژئوپلیتیک تبدیل شده است.

در پژوهش حاضر که از نوع بنیادی - نظری بوده و به روش توصیفی - تحلیل محتوا و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای دست اول به بررسی تطبیقی و تحلیل نظریه‌های ژئوپلیتیکی در سه دوره کلاسیک، جنگ سرد و پساجنگ سرد پرداخته است، ژئوپلیتیک جهانی به لحاظ سیر اندیشه و گفتمان به سه دوره؛ کلاسیک (۱۹۴۵-۱۸۷۵)، جنگ سرد (۱۹۴۵-۱۹۸۹) و پساجنگ سرد (۱۹۸۹ به بعد) تقسیم و نظریه‌های ژئوپلیتیکی مهم ارائه شده در هر دوره، مورد مطالعه قرار گرفته است تا به این سؤال اصلی پاسخ دهد که: مهم‌ترین شاخصه‌ها، تشابهات و تفاوت‌های نظریه‌های ژئوپلیتیکی در سه دوره کلاسیک، جنگ سرد و پساجنگ سرد کدامند؟